

Aulankokeskus

Toimenpide-ehdotus Aulangon ja Hämeenlinnan suunnitellun kansallisen kaupunkipuiston luonto- ja toimintakeskuksen perustamiseksi

Eino Piri, Päivi Sieppi ja Jaakko Välimaa (toim.)

Aulanko on kyennyt vastaamaan eri aikojen haasteisiin. Ne ovat usein liittyneet kauneuskäsityksiin, ulkoiluun, liikkumiseen sekä maiseman mieltämiseen ja kuvaamiseen. Teema on taas kerran ajankohtainen. Pysyvistä piirteistään huolimatta elävä Aulanko on luonut nahkansa monta kertaa, ja tänäänkin sen ajatellaan olevan uuden nousun kynnyksellä. Eskola 1997. Kuva-Aulanko. Väitöskirja.

Aulankokeskus

Toimenpide-ehdotus Aulangon ja Hämeenlinnan suunnitellun
kansallisen kaupunkipuiston luonto- ja toimintakeskuksen perustamiseksi

Eino Piri, Päivi Sieppi ja Jaakko Välimaa (toim.)

Eino Piri, Päivi Sieppi ja Jaakko Välimaa (toim.). 2000. Aulankokeskus. Toimenpide-ehdotus Aulangon ja Hämeenlinnan suunnitellun kansallisen kaupunkipuiston luonto- ja toimintakeskuksen perustamiseksi. 19/2000.

ISBN 951-40-1723-4

ISSN 1238-0830

Kansikuva: Hannu Vallas/Hämeen liitto

Muut kuvat: Eino Piri/Metla, Luontokoulu Ilves ja Hämeenlinnan kaupunki

Taitto: Kaarina Ridanpää

Sisällysluettelo

Yhteenveto ehdotuksesta Aulankokeskuksen perustamiseksi	4
Esipuhe	5
1 Ehdotus Aulankokeskuksen perustamiseksi	7
2 Nykytilanne	7
2.1 Alue ja sen toiminnot	7
2.2 Alueen kävijärakenne	8
3 Aulankokeskuksen tarve	9
4 Aulankokeskuksen mahdollisia yhteistyökumppaneita	10
5 Toimintaan sopivien alueiden ja rakennusten tarkastelu	12
5.1 Vanhan kansakoulun alue	12
5.2. Kavaljeerirakennus	13
Lähteet	14

Liite 1. Vaihtoehtoisia sijoituspaikkoja Aulankokeskukselle. Jaakko Välimaa

Liite 2. Aulanko, Katajiston alue. Muistio alueen rakennuskannasta. Lauri Putkonen

Yhteenveto ehdotuksesta Aulankokeskuksen perustamiseksi

Aulankokeskus-työryhmä esittää luonto- ja toimintakeskuksen, Aulankokeskuksen, perustamista Aulangon vanhan kansakoulun alueelle. Työryhmä esittää lisäksi, että valtio ja Hämeenlinnan kaupunki ryhtyvät toimiin Suomen Matkailuliitto ry:n omistaman alueen osan ja sen rakennusten hankkimiseksi julkiseen omistukseen. Aulankokeskuksen jatkosuunnittelua varten tulee perustaa työryhmä, jossa on edustajia hankkeeseen mahdollisesti mukaan tulevista tahoista. Työryhmän yhtenä tehtävänä tulee olla EU-rahoitusmahdollisuuksien selvittäminen ja rahoituksen haku.

Aulangon alue muodostuu kokonaisuudesta, jonka kulttuurista ja alueen tarjoamista palveluista kävijän on vaikea saada kokonaiskuvaa. Keskitetty tiedon tarjonta parantaa tätä mahdollisuutta. Aulanko ja Hämeenlinnan suunniteltu kansallinen kaupunkipuisto osana Vanajavesilaaksoa muodostavat yhden kokonaisuuden kulttuurimatkailun näkökulmasta. Kulttuuriympäristöjen kehittäminen on myös yksi keskeisistä Hämeen aluekehittämishajelman tavoitteista.

Aulangon hoito- ja käyttösuunnitelmassa edellytetään opastuskeskuksen perustamista. Aulankokeskus voi tarjota perusedellytykset ja toimintatilat luonto- ja ympäristökasvatukselle sekä tietoa Hämeenlinnan ja Kanta-Hämeen matkailukohteista ja palveluista. Aulankokeskus palvelisi kansallisen kaupunkipuiston opastusta kaupungin keskustassa tarjottavan informaation rinnalla sekä samalla koko Vanajavesilaakson ja linnavuoriketjun opastusta. Aulankokeskus muodostaisi Evokeskuksen ja Hämeen luontokeskuksen (Tammela) kanssa kokonaisuuden, jossa on yhteistoimintamahdollisuuksia matkailun ja luontokasvatuksen kehittämisessä.

Yhdistämällä Aulangon luonnonsuojelualueen opastuspalvelut, kaupungin matkailu- ja opastuspalveluja sekä Suomen Matkailuliiton tiedotustoiminta yhdeksi toimintakokonaisuudeksi luodaan puitteet asiakaslähtöiselle tarjonnalle. Tämän yhteyteen liitettävillä luonto- ja leirikoulu-toiminnoilla voidaan hyödyntää alueen opetuksellisia mahdollisuuksia. Keskittämällä keskuksen sekä opetus että opastus edistetään myös alueelle asetettuja ympäristökasvatuksellisia tavoitteita. Yhdistämällä toimintakokonaisuuteen matkailua tukevaa yritystoimintaa, kuten elämys- ja luontomatkailua, sekä toimintaan liittyvien tuotteiden myyntiä mahdollistetaan taloudellisesti kannattavan kokonaisuuden syntyminen.

Vanhan kansakoulun alueella on eri toimintoihin soveltuvia rakennuksia ja alue on hyvien liikenneyhteyksien varrella. Alueen nykyistä parempi käyttö ja hoito parantavat alueellista maisemakokonaisuutta ja tuovat ajallisesti kerroksellisen rakennuskulttuurin paremmin esille. Rakennusten kunnostaminen tarjoaisi myös mielekkäitä työkohteita Vankeinhoitolaitoksen Hämeenlinnan avovankilalle.

Aulankokeskus on usean toimijatahon yhteishanke, jonka toteutuminen edellyttää sekä investointia peruskorjaukseen että ylläpitoon liittyvää rahoitusta. Hankkeen toteuttamiseksi voidaan yhdistää mm. Hämeenlinnan kaupungin, Metsäntutkimuslaitoksen, Hämeenlinnan seudun kansanterveystyön kuntayhtymän, Suomen Matkailuliitto ry:n, Hämeen liiton, Hämeen ympäristökeskuksen ja Vankeinhoitolaitoksen voimavaroja. Euroopan unionin ohjelmakaudella 2000 – 2006 Hämeenlinnan seutu kuuluu tavoite 2 –ohjelman piiriin, mikä tarjoaa uusia rahoitusmahdollisuuksia.

Esipuhe

Aulangon alueeseen Hämeenlinnan merkittävimpanä matkailukohteena kohdistuu paitsi matkailullista myös ympäristökasvatuksellista mielenkiintoa alueen kulttuurihistorian ja luontoarvojen vuoksi. Toiminnan kehittämistä kiinnostuneiden sidosryhmien kokoonnuttua havaittiin, että eri tahoilla on yhteneviä tavoitteita Aulangon noin 0,5 miljoonan vuosittaisen vieraan palvelemiseksi ja luontokasvatuksen edistämiseksi sekä tavoitteisiin sopivan yritystoiminnan kehittämiseksi.

Yhteisten tavoitteiden konkretisoimiseksi päädyttiin perustamaan työryhmä, jonka tehtäväksi tuli hahmotella kaikkien tavoitteisiin sopiva toimintakokonaisuus Aulangon alueen kehittämiseksi.

Työryhmään kuuluvat seuraavat henkilöt:

Jukka Airola, Hämeen ympäristökeskus
Eino Piri, Metsäntutkimuslaitos
Hannu Raittinen, Hämeen liitto
Sara Saari, Hämeenlinnan seudun kansanterveystyön
kuntayhtymä, ympäristöosasto
Päivi Sieppi, Hämeenlinnan seudun kansanterveystyön
kuntayhtymä, ympäristöosasto
Timo Tuomola, Hämeenlinnan kaupunki
Jaakko Välimaa, Hämeenlinnan kaupunki
Jussi Yrjölä, Suomen Matkailuliitto ry.

Työryhmä kokoontui useita kertoja ja kuuli eri asiantuntijoita toiminnallisten ja alueellisten vaihtoehtojen kartoittamiseksi. Työryhmän raporttia on täydentänyt ja kommentoinut yhteistyöryhmä, johon kuuluvat:

Katri Erkamo, Hämeen ympäristökeskus
Reijo Jokinen, Metsäntutkimuslaitos
Kaija Ojanen, Hämeenlinnan kaupunki
Markku Vasama, Hämeenlinnan kaupunki.

Työryhmä on lisäksi käynyt keskusteluja ja saanut raporttiin tietoja seuraavilta henkilöiltä:

Shan Dalail, Aulangon Golfklubi ry.
Merja Itäluoma, Aulangon Heikkilä
Taito Kakko, Hämeen Matkailu Oy
Marja Myllyniemi, Miniteatteri
Seppo Mäkinen, Hämeen Ratsastajat ry.
Leena Sívén, Tasolounas Ky
Kari Viitamäki, Hotelli Rantasipi Aulanko.

Tämän työn pohjalta toivotaan eri yhteistyötahojen ryhtyvän yhteisiin toimenpiteisiin Aulankokeskuksen toiminnan käyntiin saattamiseksi.

1 Ehdotus Aulankokeskuksen perustamiseksi

Aulangon opastuksellisen ja matkailullisen palvelun parantamiseksi Suomen Matkailuliitto ry:n omistaman Aulangon vanhan kansakoulun alueelle tulisi perustaa luonto- ja toimintakeskus, Aulankokeskus. Tämän toteuttamiseksi valtion ja Hämeenlinnan kaupungin tulisi ryhtyä hankkimaan alueen osan ja sen rakennukset julkiseen omistukseen. Aulankokeskuksen jatkosuunnittelua varten tulee perustaa työryhmä, jossa on edustajia hankkeeseen mahdollisesti mukaan tulevista tahoista. Työryhmän yhtenä tehtävänä tulee olla EU-rahoitusmahdollisuuksien selvittäminen ja rahoituksen haku.

2 Nykytilanne

2.1 Alue ja sen toiminnot

Aulangon alue muodostuu kulttuurihistoriallisista, hoidetuista puistoista, puistometsistä sekä matkailukohteista. Alue rajoittuu toisaalta metsäluontoon ja järviolueeseen sekä Hämeenlinnan keskustan suuntaan puistoon sekä ulkoilu- ja asuntoalueeseen. *Aulanko voidaan nähdä luonnonmaisemana, viljeltynä kulttuurimaisemana, matkailumaisemana, rakennettuna puistomaisemana, suunnittelumaisemana, suojelumaisemana (Eskola 1997).*

Tarkasteltava alue sisältyy suunniteltuun kansalliseen kaupunkipuistoon. Alue on myös keskeinen osa Vanajavesilaakson maisemakokonaisuutta. Vanajavesilaakso on yksi valtioneuvoston vuonna 1995 hyväksymistä valtakunnallisesti arvokkaista maisema-alueista, joka ulottuu Hämeenlinnasta Vanajanselälle. Kansallinen kaupunkipuisto on luonnoltaan ja kulttuuriltaan monipuolisia ja laajoja aluekokonaisuuksia käsittävä kaupunkiympäristö. Kansallisen kaupunkipuiston perustaminen mahdollistuu 1.1.2000 voimaan tulleen maankäyttö- ja rakennuslain myötä.

Aulangon kevyen liikenteen saavutettavuus paranee lähivuosina. Reittiyhteyden rautatieasema - Varikonniemi - Aulanko avaamisen kohdesuunnittelu aloitettiin keväällä 1999 ja maastotyöt käynnistyivät Varikonniemessä samana vuonna. Hanketta on tuke-
massa Suomen kuntaliiton ja eri valtionhallintosektorien yhteistyönä käynnistämä tutkimus ja kehittämisohjelma ”LYYLI”.

Tarkastelualueella on mm. Suomen Matkailuliiton leirintä- ja matkailuvaunualue, historiallisesti arvokkaita rakennuksia sekä 500 vuodepaikan Hotelli Rantasipi Aulanko. Hotellin yhteydessä olevassa Kavaljeerirakennuksessa on Juhani Palmun töiden näyttely- ja myyntitila. Aluekokonaisuuteen kuuluu golf- ja tenniskenttä, ratsastustalli, Suomen Hopealinjan laituri, uimarantoja ja ulkoilureittejä. Aulangon puistometsässä on näkötorni, kahvila ja kioski ja graniittilinnassa toimii kesäisin Minitatteri. Aulangon Pienoisjuna kuljettaa matkailijoita puistometsään. Aulangonjärven rannalla on kaupungin ulkoilumaja sekä Aulangon Heikkilän lomakylä, joka tarjoaa majoitus- ja ravintolapalveluita ympäri vuoden. Aulangon alue on lisäksi Vankeinhoitolaitoksen Hämeenlinnan avovankilan työkohteena.

2.2 Alueen kävijärakenne

Kävijöistä suurin osa on ulkoilijoita ja matkailijoita. Matkailijoita arvioidaan olevan noin 250 000 henkilöä ja ulkoilijoita noin 50 000 henkilöä vuodessa. Kokonaismäärän arvioidaan olevan yli 400 000 käyntikertaa vuodessa. (Aulangon luonnonsuojelualue. Hoidon ja käytön runko... 1998).

Hotelli Rantasipi Aulangon vuosittainen kävijämäärä on noin 130 000 asiakasta, joista yöpyjiä on noin 50 000. Asiakkaista kokousasiakkaita on 75 %, vapaa-ajan asiakkaita 20 % ja liikematkustusasiakkaita 5 %. Majoitus-, ravintola- ja kokouspalvelujen lisäksi Aulangolle ominainen piirre on erittäin runsas oheispalvelujen tarjonta ja käyttö. Aulangon perinteisten toimintojen (golf, tennis, ratsastus, ulkoilureitit) lisäksi erilaisilla Aulangon ympäristöön suunnitelluilla elämysohjelmilla on kysyntää.

Suomen Matkailuliiton asiakaskunta viettää Aulangolla vuosittain keskimäärin 21 000 yöpymisvuorokautta. Ulkomaisten matkailijoiden osuus on noin 13 %.

Aulangon Heikkilän ravintolapalveluita käytti vuonna 1998 noin 20 000 asiakasta ja majoitusvuorokausia kertyi noin 6 000. Aulangon Heikkilän asiakaskunta koostuu perheistä, yksittäisistä matkailijoista, yrityksistä ja erilaisista ryhmistä (esim. koululaiset, yhdistykset, kerhot). Majoittuvista asiakkaista suurin osa on perheitä. Suurin osa Heikkilän asiakkaista liikkuu omilla autoilla ja ryhmät tilausbusseilla.

Aulangon Golfklubi ry:llä on jäseniä noin 500. Minitatterin esityksissä on yleisöä 3 500 - 4 000 henkeä kesän aikana. Aulangon ratsastustallilla käy säännöllisesti 200 - 300 ratsastuksen harrastajaa ja vuodessa käyntejä on yhteensä 5 000 - 6 000.

Syksyllä 1998 Hämeenlinnassa aloitti toimintansa Luontokoulu Ilves. Se tarjoaa ympäristökasvatusta erilaisille ryhmille päivähoitoikäisistä aikuisiin. Luontokoulu Ilves on käyttänyt Aulangon aluetta opetuskohteena vuoden 1999 alusta lähtien, jolloin luontokoulu sai käyttöönsä osan Sairion päiväkodin varastotilasta. Ensimmäisen toimintavuoden aikana Luontokoulu Ilveksen toimintaan on osallistunut noin 2 000 henkilöä (Sieppi ja Salminen 2000).

3 Aulankokeskuksen tarve

Aulangon luonnonsuojelu-alueelle on vahvistettu hoidon ja käytön runkosuunnitelma, joka edellyttää, että Aulangolla on opastuskeskus. Opastuksen tavoitteena on antaa yleiskuva maamme luonnonsuojelusta ja Aulangosta yhtenä suojelukohteena sekä edistää luontokasvatusta ja -harrastusta. Opastus pyritään järjestämään yhteistyössä kaupungin ja matkailun eri sidosryhmien

kanssa ja opastuskeskukseen voidaan sijoittaa myös sopivaa yritystoimintaa (Aulangon luonnonsuojelualue. Hoidon ja käytön runko... 1998). Hämeenlinnan kaupunginhallituksen 4.1.1999 vahvistamassa Viheralueohjelma 2010:ssä sekä Aulangon luonnonhoitosuunnitelmassa on määritelty asukas- ja eri käyttäjäryhmien kanssa yhteistyönä laaditut hoidon ja käytön tavoitteet ja toimenpide-ehdotukset kaupungin omistamalle viheralueelle (Aulangon luonnonhoitosuunnitelma - 2010. 1999 ja Viheralueohjelma 2010. 1999).

Aulanko muodostaa yhdessä Hämeen keskiaikaisen linnan kanssa merkittävän kulttuurihistoriallisen kokonaisuuden. Alueesta valmistellaan esitystä kansalliseksi kaupunkipuistoksi, jonka perustaminen merkitsisi myös tiedotuksen ja opastuksen järjestämistä. Linnan ja sen lähiympäristön kehittämistä on pohdittu monissa yhteyksissä. Hämeen linna -toimikunta on muun muassa ehdottanut alueen kehittämistä Suomen historian elävänä havaintokeskuksena (Linnan ja sen ympäristön kulttuuri- ja... 1992). Museotoiminta linnassa ja sen lähiympäristössä laajenee ja kehittyy jatkuvasti.

Aulanko on osa laajaa, historiallisesti monikerroksellista Vanajavesilaaksoa, jonka näkyvä historia ulottuu rautakaudelle asti. Vanajavesilaaksossa on vanhan hämäläisen asutuksen syntysijoja sekä Hämeenlinnan alueella että Lepaalla, Hakoissa ja Rapolassa. Tästä on merkinä muun muassa Hämeen linnavuoriketju, keskiaikaiset kylänpohjat ja rakennukset sekä historiallisen ajan rakennusmiljööt. Keskiaikaisia linnoja yhdistävä Hämeen Härkätie ja Ylisen Viipurintie risteävät Hämeen historialliseen linnaan. Hämeen luonto on parhaimmillaan paitsi Vanajaveden laaksossa myös Hämeen järviylängöllä, Hämeen härkätien vaikutusalueella ja Ydin-Hämeen järvisuudella Evolla. Aulanko maisemineen, linnavuorineen ja muine kulttuuriarvoineen on eräs tärkeimmistä osista myös tässä kokonaisuudessa ja se voi luontevasti tarjota tietoa koko alueesta.

Kuntayhtymän ympäristöosasto selvitti luontokoulutyypin ympäristökasvatuksen tarvetta kuntayhtymän kunnissa (Hämeenlinna, Hattula, Hauho, Kalvola ja Renko), Janakkalassa sekä Riihimäellä. Kyselyyn vastanneista 62 päiväkodista ja koulusta 90 % ilmoitti kaipaavansa tukea ympäristökasvatuksen järjestämiseen, 97 % piti luontokoulua hyvänä tapana toteuttaa ympäristökasvatusta ja 97 % halusi osallistua luontokoulun toimintaan, mikäli kustannukset eivät olisi esteenä (Kapulainen ja Sieppi 1999). Luontokoulu Ilveksen tavoitteena on ympäristökasvatuksen kehittäminen ja yhteistyön

lisääminen eri oppilaitosten ja yliopiston kanssa esimerkiksi tarjoamalla opiskelijoille harjoittelupaikkoja. Opetus- ja työskentelytilojen puute vaikeuttaa toimintojen kehittämistä sekä yhteistyön lisäämistä oppilaitosten ja yliopiston kanssa. Aulanko olisi Luontokoulun sijaintipaikkana erinomainen.

Hämeenlinnan kaupunkikyselyyn (1999) vastanneista reilu viidennes piti ympäristötiedotusta, -valistusta ja -kasvatusta riittämättöminä (Hämeenlinnan kaupunkikysely 1999). Aulankokeskus voi osaltaan palvella kaupunkilaisia edellä mainituissa asioissa ja vastata tähän kaupunkilaisten kokemaan puutteeseen.

4 Aulankokeskuksen mahdollisia yhteistyökumppaneita

Seuraavaan on luettelonomaisesti listattu eri yhteistyökumppaneiden näkemyksiä Aulankokeskuksen käyttötarpeestaan tulevaisuudessa. Hanke lisää yhteistyötä Aulangon eri toimijoiden kesken.

Metsäntutkimuslaitoksen Aulangon luonnonsuojelualue

Aulangon luonnonsuojelualueen, sen kulttuuri- ja luontokohteiden esittely ja luontovalistuksen antaminen koululais- ja matkailijaryhmille sekä Aulankoon liittyvän Hugo Standertskjöldin perinnön esittely.

Luontoon ja virkistykseen liittyvän tutkimustiedon välitys.

Toiminta perustuu näyttelyyn ja tietoaaineiston välittämiseen Aulangon luonnosta, kohteista ja tutkimuksesta.

Hämeenlinnan kaupunki

Kaupungin, sen matkailukohteiden, suunnitellun kansallisen kaupunkipuiston, kaupungin virkistys-, ulkoilu- ja retkeilypalvelujen sekä historiallisesti arvokkaan puistokulttuurin esittely.

Toiminta perustuu näyttelyyn, matkailuoppaaseen ja esitteisiin.

Hämeenlinnan seudun kansanterveystyön kuntayhtymän ympäristöosasto ja Luontokoulu Ilves

Ympäristövalistus ja -kasvatus sekä luonto- ja leirikoulutoiminta.

Tulevaisuuden tavoitteena on ympäristö- ja luontokasvatuksen innovaatiokeskuksen aikaansaaminen yhteistyössä esimerkiksi Tampereen yliopiston Hämeenlinnan opettajankoulutuslaitoksen ja muiden alan oppilaitosten kanssa. Luontokoulun toiminta perustuu oppimiseen ulkona luonnossa, mihin Aulanko tarjoaa erinomaiset puitteet. Toiminta tarvitsee opetustilan ja se edellyttää luontokoulunopettajan palkkausta. Lisäksi tarvitaan näyttely- ja toimistotilaa, suppea laboratorio sekä välinevarasto.

Suomen Matkailuliitto

Suomen matkailuhistorian ja -kulttuurin sekä matkailu- ja virkistysmahdollisuuksien esittely.

Esittely tukeutuu Matkailuliiton näyttelyyn, omaan toimintaan matkailuvaunu- ja leirintäalueella sekä Matkailuliiton palvelujen myyntiin.

Suomen Matkailuliiton 1887 käynnistynyt toiminta on keskeisiltä osin perustunut kotimaan, sen kulttuurin ja luonnon tuntemuksen kasvattamiseen suomalaisten matkailuharrastusta edistämällä. Yhteistyö Aulangon ja Suomen Matkailuliiton kesken on peräisin jo 1900-luvun alusta, jolloin Hugo Standertskjöld kutsuttiin liiton kunniajäseneksi. Aulangon omistus siirtyi Matkailuliitolle vuonna 1936. Matkailuliitto on keskittynyt hoitamaan omistamaansa Aulangon Ulkoilukeskusta myytyään hotellin 1970-luvun lopussa. Maamme matkailun edistämisessä Suomen Matkailuliitto on tukeutunut erityisesti luontoon ja kulttuuriin.

Luonto- ja ympäristöjärjestöt

Kerho- ja yhdistystoiminta, näyttelyt sekä kurssien järjestäminen.

Hämeen ammattikorkeakoulu, Tampereen yliopiston Hämeenlinnan opettajankoulutuslaitos

Aulankokeskus sekä Hämeen ammattikorkeakoulun matkailun koulutus ja matkailutoiminnot Evolla, Lepaalla ja Mustialassa sekä Tampereen yliopiston Hämeenlinnan opettajankoulutuslaitoksen ympäristökasvatus muodostavat kokonaisuuden, jossa on yhteistoimintamahdollisuuksia tulevaisuudessa.

Hämeen ympäristökeskus

Esiteaineistojen ja näyttelyjen välittäminen mm. ympäristön- ja luonnonsuojelusta sekä kulttuuriympäristön hoidosta.

Hämeenlinnan/Hämeenlinnan seudun matkailuorganisaatio

Alueellisen matkailuinformaation esittely.

Aulankokeskus voisi toimia alueellisena matkailuinformaatiokeskuksena esimerkiksi luonto-, kulttuuri- ja maatilamatkailukohteiden ja -tapahtumien esittelyssä (kuten Tammelan ja Evon kohteet).

Elämysmatkailuyrittäjä

Opastettujen retkien myynti, retkeilyvälineiden vuokraus tai muu palvelutoiminta. Toiminta edellyttää liike- ja varastotilaa.

Myymälä- ja työpajatoiminta

Toimintaan liittyvien tuotteiden, matkamuistojen, luomutuotteiden, käsitöiden tai palvelujen myynti. Toiminta edellyttää työskentely-, liike- ja varastotilaa.

5 Toimintaan sopivien alueiden ja rakennusten tarkastelu

Edellä tarkoitettuun toimintaan sopivia alueita ja rakennuksia on tarkasteltu työryhmän kokouksissa. Vaihtoehtoista on laadittu muistio (liite 1). Vaihtoehtojen tarkastelussa on pidetty tärkeänä kestävän kehityksen toteuttamista. Uuden rakentamisen sijaan on kestävämpää kunnostaa olemassa olevaa rakennuskantaa ja tehostaa sen käyttöä. Tavoitteena on ollut myös Vankeinhoitolaitoksen työsiirtolatoiminnan jatkumisen mahdollistaminen ja mielekkäiden työkohteiden löytäminen.

Esitettyjen kokonaistavoitteiden toteuttaminen oli mahdollista vain kahdessa tarkastelluista kohteista: vanhan kansakoulun alueella ja hotellin pihassa olevassa Kavaljeerirakennuksessa.

5.1 Vanhan kansakoulun alue

Vanha kansakoulu on kulttuurihistoriallisesti arvokas rakennus, joka on tällä hetkellä toisarvoisessa käytössä. Sen omistaa Suomen Matkailuliitto ry. Toimin-

nan aloittaminen edellyttää rakennuksen hankkimista tai vuokraamista sekä mittavaa peruskorjausta. Peruskorjattuna Aulankokeskuksen toiminnoille rakennus säilyisi ja tulisi arvoiseensa käyttöön. Liittyminen Aulangon puistometsään on hyvin luonteva. Leirintäalueen päärakennuksen sekä muiden tyhjiillään olevien rakennusten läheisyys tarjoaa toiminnalle palveluja ja lisätilaa. Alueelle on mahdollista järjestää riittävät paikoitustilat. Alueelta on luontevat yhteydet sekä Aulangon luonnonsuojelualueelle, ulkoilumajalle että Vanajaveden rannalle ja Hämeenlinnan keskusta. Paikoitustilajärjestelyillä voidaan ohjata kävijöitä niin, että autoilua suojelualueella saadaan vähennettyä.

Koulun läheisyydessä olevilla muilla tyhjiillä rakennuksilla on huomattavaa lähihistoriallista merkitystä. Näitä rakennuksia ovat mm. kaksikerroksinen ”Pikkuaulanko”, asuinrakennus ”Valtio”, retkeilymaja ”Kuusisto” sekä majoitustila ”Koivisto” (liite 2).

Edellä mainittuun rakennuskokonaisuuteen voidaan yhdistää kaikki Aulankokeskukseen suunnitellut toiminnot ja mahdollisuuksia on myös toimintojen laajentamiseen. Rakennuksilla on hyvä sijainti ja niitä voidaan kehittää eri toimintojen mukaisesti kutakin omana kokonaisuutenaan.

5.2 Kavaljeerirakennus

Kavaljeerirakennukseen voidaan mahdollisesti myös sijoittaa kaikki Aulankokeskukseen hahmotellut toiminnot. Siellä on riittävät tilat näyttelyille, opetustiloiksi sekä suppealle myyntitoiminnalle. Rakennus palvelisi myös Aulangon puistometsän opastuksellisia tavoitteita. Toiminnan aloittaminen edellyttäisi rakennuksen hankkimista tai vuokraamista sekä peruskorjausta. Kavaljeerirakennus on vuokrattu Juhani Palmulle vuodeksi kerrallaan. Hotellin niukan paikoitustilan vuoksi tälle alueelle on vaikea ohjata lisää asiakkaita.

Lähteet

- Aulangon luonnonhoitosuunnitelma – 2010. Hämeenlinnan kaupunki, Luonnonhoito-toimisto. 1999. 21 s. + 10 liitettä.
- Aulangon luonnonsuojelualue. Hoidon ja käytön runkosuunnitelma. Suunnittelutyöryhmä. Metsäntutkimuslaitos. 1998. 38 s. + 7 liitettä.
- Eskola, T. 1997. Kuva-Aulanko. Aulanko revisited. 115 s. Musta taide 1/98.
- Linnan ja sen ympäristön kulttuuri- ja matkailukäytön edistäminen. Hämeen linnatyöryhmä. Komiteanmietintö. 1992:8.
- Hämeenlinnan kaupunkikysely 1999. Hämeenlinnan kaupungin suunnittelu- ja kehittämistoimisto, Sosiaalikehitys Oy. Moniste + 2 liiteosaa.
- Kapulainen, H. ja Sieppi, P. 1999. Luontokoulun tarvekartoitus. Ympäristöosaston monisteita 26. 24 s. + 3 liitettä.
- Sieppi, P. ja Salminen, H. 2000. Ympäristövalistuskeskus ja luontokoulu. Maakunnan kehittämishankkeen loppuraportti Hämeen liitolle 8.12.1999. Ympäristöosaston monisteita 32. 15 s.
- Viheralueohjelma 2010. Hämeenlinnan kaupunki, Tekninen virasto, Luonnonhoitotoimisto. 1999. 21 s. + 8 liitettä.

Jaakko Välimaa

Vaihtoehtoisia sijoituspaikkoja Aulankokeskukselle

Eri tahojen yhteistyönä on ryhdytty selvittämään Aulankokeskuksen perustamista. Hanke palvelisi sekä Aulangon että mahdollisen kansallisen kaupunkipuiston opastustarpeita ja siellä voisi toimia perusteilla oleva luontokoulu. Samaan yhteyteen voisi liittyä myös muita osapuolia kuten Suomen Matkailuliitto, laajempi alueellisten ja seudullisten kohteiden opastus ja virkistysalueyhdistys.

Suomen Matkailuliiton omistamat rakennukset Aulangon leirintäalueen vieressä ovat näyttäneet hyvältä paikalta keskukselle. Silti on syytä arvioida myös muita vaihtoehtoja. Vaihtoehtoja tarkastellaan seuraavassa sekä Aulangon että kansallisen kaupunkipuiston näkökulmasta ja työryhmässä esiin tulleiden ajatusten pohjalta.

Aulangolla sijaitsevat vaihtoehdot voidaan määritellä seuraavasti (numerot viittaavat karttaan):

1. Suomen Matkailuliiton alueen rakennukset
2. Kaupungin ulkoilumajan tilat Aulangonjärven rannalla
3. Hevostallin viereinen rakennus Aulangon niemessä
4. Hotellin yhteydessä olevat tilat, lähinnä kavaljeerirakennus
5. Näkötorni tai kahvilarakennus tai metsänvartijan tilat

Suomen Matkailuliitolla (1) on useita tyhjiä rakennuksia, ja niille kaikille pitäisi löytää käyttöä. Ne sijaitsevat keskeisesti upeassa ympäristössä ja käytöllään täydentävät Aulangon muita palveluja. Päävaihtoehto on vanha koulu 1800-luvulta.

Kaupungin ulkoilumaja (2) on uusi hirsirakennus. Se sijaitsee hiukan sivussa matkailijoiden kannalta. Ylimääräistä tilaa voisi löytyä toisesta kerroksesta. Alakerta palvelee ulkoilijoita kahviona. Käyttö painottuu sesonkeihin ja lienee muuten tilauskäytössä. Rakennus ei sisältäne mahdollisuuksia tässä tarkoitettuun käyttöön.

Hevostallin (3) viereinen rakennus on kunnostusta kaipaava, hiukan sivumpana kuin hotelli ja leirintäalue. Keskuksen sijoittaminen hevostallin viereen voi jakaa yleisön. Tilat voivat olla ahtaat ja ne ovat tallin käytössä. Alue on pankin ja konkurssipesän omistuksessa, eikä nyt tarjoa mahdollisuuksia pitkäjänteiseen hankkeeseen.

Hotellin vieressä oleva **kavaljeerirakennus** (4) on ollut metsäntutkimuslaitoksen tavoitteena, mutta pysynee nykyisellä vuokramiehellä. Paikoitusta on vaikea lisätä rakennuksen lähistöllä.

Aulangon luonnonsuojelualueella (5) on tiloja (näkötorni, kahvila, metsänvartijan tilat), jotka eivät tarkoitukseen kuitenkaan sovellu. Opastuksen tulisi muutenkin sijaita ennen alueelle saapumista.

Aulangon ulkopuolelta voidaan kirjata seuraavia vaihtoehtoja (numerot viittaavat karttaan):

6. Metsä-Serlan tontilla oleva rakennus
7. Sahan työväenasunnot Sairionmäessä
8. Varikonniemen tiilirakennukset
9. Verkatehtaan alue

10. Keskustan koilliskulma
11. Linna ja kehämuuri
12. Linnan kasarmit
13. Puistolan entinen koulu kaupunginpuiston pohjoispuolella.

Metsä-Serla (6) laatii parhaillaan entiselle tehdasalueelle uutta asemakaavaa. Alueella on jäljellä kaksikerroksinen kivirakennus, joka on entinen kauppa ja toimisto. Rakennus näkyy Aulangontielle, mutta on etäällä Aulangosta, eikä liity myöskään kansalliseen kaupunkipuistoon. Alueelle suunnitellaan asuntoaluetta.

Sahan työväenasunnot (7) tarkoittavat kahta isoa kaksikerroksista puutaloa, jotka pitäisi säilyttää. Omistustilanne ja asukasrakenne ovat ongelmallisia. Sijainti on upeasti linnaa vastapäätä, mutta hankala luontokoulun ja varsinkin opastuksen kannalta.

Varikonniemen tiilirakennukset (8) ovat olleet yhtenä vaihtoehtona esillä luontokoulun ja kansallisen kaupunkipuiston opastuksen tarpeisiin. Sijainti on erinomainen, mutta samalla hiukan sivussa pääkohteissa. Aulanko on etäällä; tilannetta parantaa Varikonniemen ja ratapenkereen kautta Aulangolle suunnitellun polun ja kevyen liikenteen väylän rakentaminen. Tyhjillään olevat rakennukset kaipaavat uutta käyttöä. Ne sijaitsevat muinaismuistolain suojaaman muinaiskaupungin alueella, vastapäätä linnaa ja lähellä rautatieasemaa. Alue on kaupungin omistama.

Verkatehtaalla (9) on paljon kulttuurin ja koulutuksen alalla olevia toimijoita. Tilat lienevät täynnä, mutta tilaa on paljon. Sijainti on hyvin keskeinen, mutta tässä puhutun tarkoituksen kannalta hiukan sivussa.

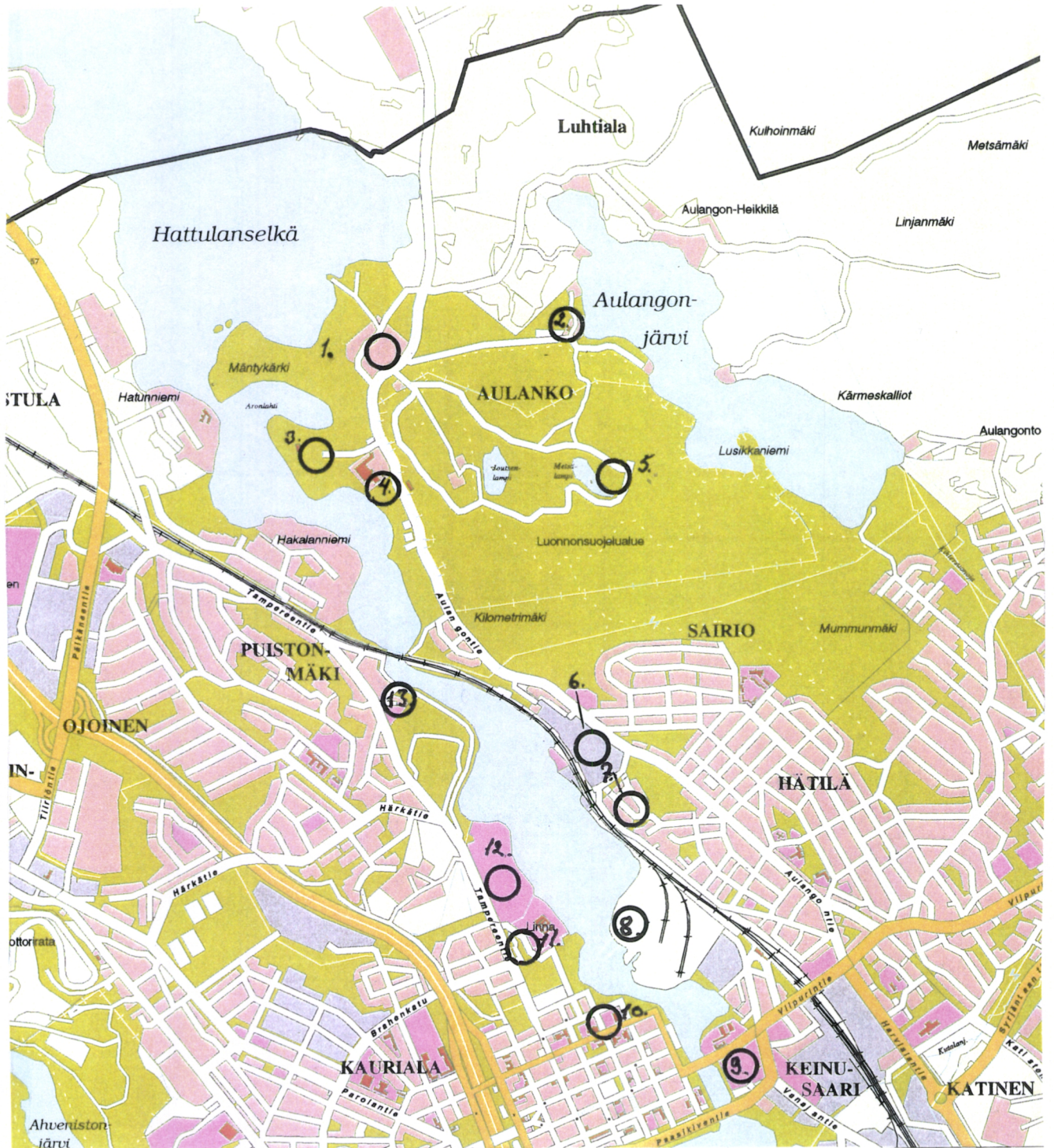
Keskusta koilliskulmassa (10) saattaisi löytyä sopiva tila; asia vaatisi tarkempaa selvittämistä, mutta onko keskuksen paikaksi liian urbaani.

Linna, kehämuurit ja vankila-alue (11) ovat jo muussa käytössä. Infopisteen sijoittaminen lienee silti mahdollista.

Linnan kasarmit (12) tuleva tilanne on hiukan epäselvä. Alue on sijainniltaan keskeinen paitsi Aulangon suhteen.

Puistolan entinen koulu (13) on ollutkin luontokoulun eräänä sijoitusvaihtoehtona. Alue on kaupungin omistuksessa ja sitä ollaan asemakaavoittamassa asumiskäyttöön.

Muut vaihtoehdot sijaitsevat etelässä, jonne kansallisen kaupunkipuiston ulottuminen ei ole nyt ajankohtaista. Mm. **Hattelmalan entisen sairaalan rakennukset** (14) eivät tästä syystä tule kysymykseen.

Kartta 1. Aulankokeskuksen vaihtoehtoisia sijoituspaikkoja.

Lauri Putkonen

Aulanko, Katajiston alue

Muistio alueen rakennuskannasta

Aulangon hotellin pohjoispuolella sijaitsee vanhan maantien molemminpuolin joukko rakennuksia keskiaikaisperäisen, mahdollisesti vieläkin vanhemman, Luhtialan kylän tonttimaalla. Rakennuksista näyttävien on Katajiston historiallisen ratsutilan vanha päärakennus, joka sijaitsee tien ja rannan välisellä kumpareella. Luhtialan kylässä oli neljä kantataloa: Katajisto, Kaalila, Mäkelä ja Maunula. Ne yhdistettiin 1927 valtioministeriön päätöksellä Aulangon perintötaloksi.

Katajisto

Katajiston päärakennus on rungoltaan mahdollisesti 1800-luvun alkupuolelta. Se on malliltaan samanlainen kuin Aulangon (Mäkilän) vanha päärakennus oli. Suuren rakennuksen keskellä kohoaa leveähkö poikkipääty, joka oli alkuaan kaksikerroksinen. Hugo Standertskjöld osti Katajiston 1888. 1930-luvulla Katajisto oli matkailukäytössä kuten muutkin alueen rakennukset. Katajiston paloi vuonna 1950 pahoin. Vain hirsiseinät jäivät pystyyn. Arkkitehti Märta Blomstedt suunnitteli korjauksen, jossa poikkipääty madallettiin. Muutoin rakennuksen ulkoasu vastasi alkuperäistä. Myöhemmin rakennuksen sisätiloja on muutettu ravintolakäyttöön sopiviksi mm. purkamalla väliseiniä. Rakennus on kesäisin ravintolakäytössä.

Katajistoa ympäröi vanha puisto, johon liittyy rantaan johtava puistokujanne. Tien puolella on vanha kivimuuri ja portti. Pihan asfaltti levittäytyy jäsentymättömänä sivurakennukselle saakka.

Katajiston sivurakennus

Pitkänurkkainen rakennus on mahdollisesti 1800-luvun alkupuolelta. Se lienee ollut Katajiston pakari- ja väentupa. Rakennusta on myöhemmin korjattu perusteellisesti, mm. kivijalka on betonoitu umpeen, josta on seurannut vaurioita. Rakennus on nyt leirintäalueen toimistona.

Koulu (kuva s. 12)

Vapaaherra Hugo Standertskjöld rakennutti Luhtialan kansakoulun 1890-luvulla. Rakennus on säilyttänyt muutoin alkuperäiset piirteensä, vain kuisti on lisätty 1950-luvulla. Koulusaleja on käytetty pitkään työverstaana, ja lattiat on peitetty asfalttimaisella massalla. Osa peltiuneista on säilynyt. Koululla on keskeinen asema Katajiston alueen "porttirakennuksena" ja se soveltuu esimerkiksi opastuskeskukseksi varsin pienin muutoksin.

Kaalila

Koulun itäpuolella on Kaalilan asuinrakennus. Kaalila on ollut yksi Luhtialan kanta-tiloista. Pitkänurkkainen, punamullattu hirsirakennus lienee 1800-luvulta, mahdollisesti jopa vuosisadan alkupuolelta. Satulakatto on katettu tiilillä. Pienet kuu-

siruutuiset ikkunat ovat alkuperäisen malliset. Avokuistirakennelma on uusi. Ympäristössä on vanhaa puus-toa. Rakennus on asuinkäytössä ja vaikuttaa hyväkuntoiselta.

Pikku-Aulanko

Arkkitehti Märta Blomstedtin suunnittelema rakennus valmistui 1939 Aulangon hotellin palvelusväen majoitusrakennukseksi. Sen hirsirunko on siirretty paikalle muualta. Kaksikerroksinen rakennus on vuorattu vaaleaksi maalatulla vaakalaudalla. Rakennusta kattaa aumakatto, jonka harja on muotoiltu säterimäiseksi. Rakennus on säilyttänyt alkuperäiset funktionalistiset piirteensä, ja sen peruskunto lienee tyydyttävä. Rakennuksella ei ole nykyisin käyttöä. Ympäristön kasvillisuus on vallannut alaa ja rakennuksen yhteys tiehen on peittynyt.

Lindgrenin huvila

Lindgrenin huvilana tunnettu hirsirakennus on 1900-luvun alusta. Harmaakivisokkelilta koiva rakennus on vuorattu punamullatulla saumarimalla. Satulakatto on katettu tiilillä. Kaakkoissivulla on suurehko avokuisti. Rakennus on yhdistyskäytössä, ja sen peruskunto lienee tyydyttävä. Rakennuksen lähiympäristöä hallitsee suuri karavaanarien paikatuskenttä. Talon lounaispuolella on sitä uudempi kellari.

Valtio

Valtiona tunnettu hirsipintainen, punamullattu rakennus on säilyttänyt 1800-luvun jälkipuolen asunsa. Ikkunat ovat kuusiruutuiset. Satulakatto on aaltopeltiä. Kasvillisuus rakennuksen ympärillä on villiintynyt. Ympäristössä on monipuolista kulttuurikasvistoa. Rakennuksen luoteispuoleisessa maastossa on rakennusten perustusten ja kellarien jäännöksiä. Hyväkuntoiselta vaikuttava rakennus on käytössä.

Haavisto

Haaviston hirsinen päärakennus on valmistunut 1900-luvun alkuvuosina. Hyväkuntoinen rakennus on yhä asuinkäytössä. Alkuperäinen ilme on säilynyt kuisteja lukuun ottamatta.

Riihi

Vanhan tien varrella sijaitseva punamullattu riihi ja puimala lienee 1800-luvun puolelta. Rakennuksella on keskeinen asema tiemaisemassa.

Koivisto ja Kuusisto

Koivisto ja Kuusisto rakennettiin vuoden 1952 olympialaisiin neuvostoliittolaisten urheilijoiden majoitustiloiksi. Ne ovat lautarakenteisia valmistaloja, joiden lämpöeristyksenä on käytetty 70 mm haltexlevyä. Koivisto on rakennuksista pienempi. Satulakattoinen rakennus on vuorattu kapeahkolla vaaka-

laudalla. Kuusisto on pitkänomainen parakkimainen rakennus, jonka tienpuoleisen päädyn tuntumassa on suurehko ulkoviisteinen ikkuna ja avoportaikko. Rakennus on toiminut viimeksi retkeilymajana. Yksityiskohdat henkivät 1950-luvun tunnelmaa. Rakennus soveltunee korjattuna jatkossakin kahvila- ja majoitustoimintaan.

Ruusukellari

Ruusukellari on luonnonkivistä ja tiilestä muurattu, tiiliholvattu kellari, jossa on säilytetty Aulangon ruusuja. Kellarissa on myös uuni. Rakennuksen kunto on heikko, mutta rakennuksen kulttuurihistoriallinen merkitys puoltaa sen korjaamista.

Rantahuvila

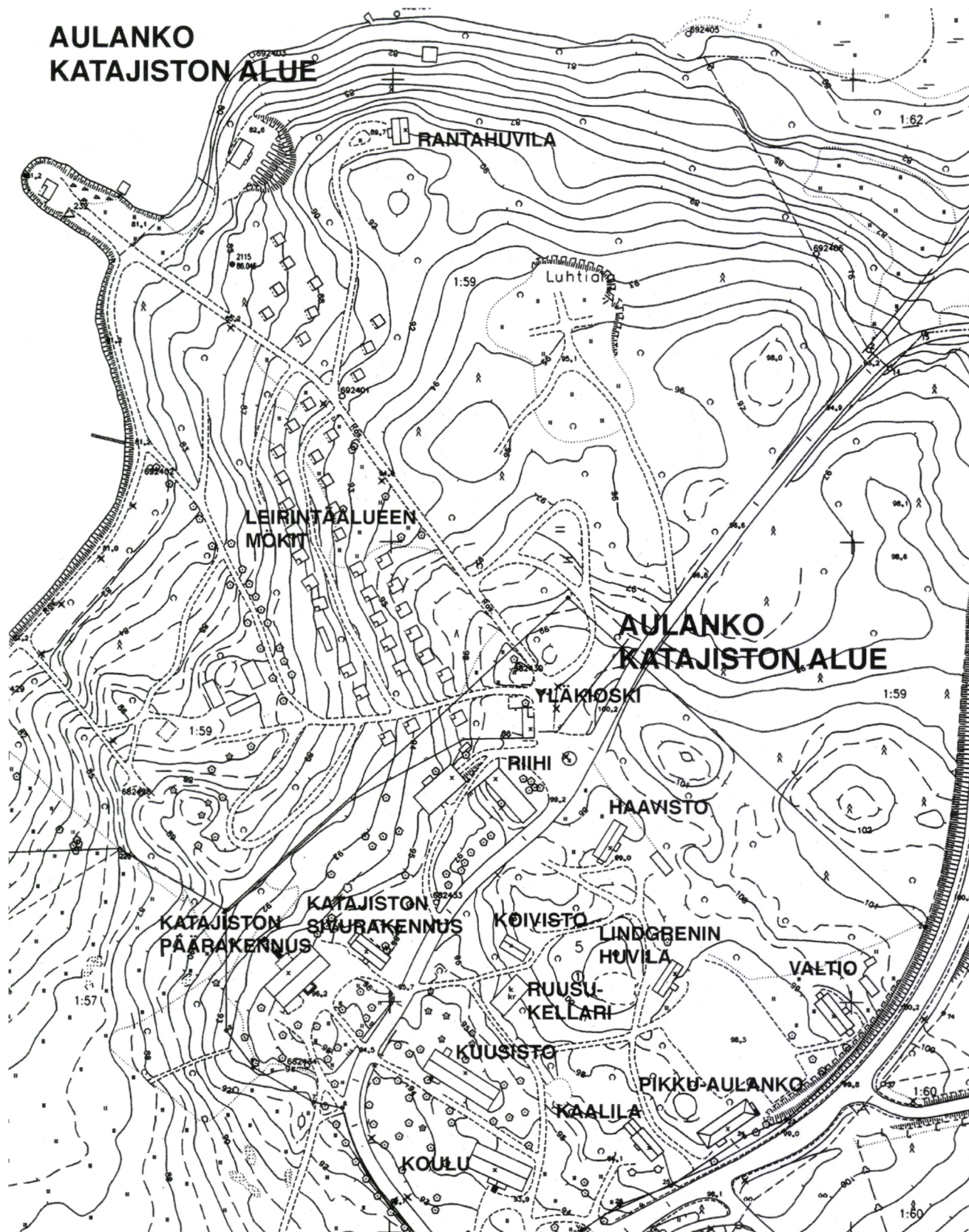
Pohjoisrannalla on hotellin johtajalle 1930-luvulla rakennettu puuhuvila, jota on laajennettu 1950-luvulla. Rakennus on rappeutunut.

Yläkioski 1962

Leirintäalueen mökit 1982-92

Rantasauna 1962

Uusi sauna 1990

Kartta 2. Katajiston ja Vanhan kansakoulun alue ja rakennusten sijainti

Metlan tutkimusmetsien julkaisusarja

- 1 / 1994 Paljakan tutkimusalue. Tutkimusmetsäsuunnitelma 1991-2000.
- 2 / 1994 Kolin tutkimusalue. Hoito- ja käyttösuunnitelma 1993-2002.
- 3 / 1994 Ruotsinkylän tutkimusalue. Hoito- ja käyttösuunnitelma 1994-2003.
- 4 / 1995 Punkaharjun tutkimusalue. Hoito- ja käyttösuunnitelma 1993-2002.
- 5 / 1995 Vesijaon tutkimusalue. Hoito- ja käyttösuunnitelma 1994-2003.
- 6 / 1995 Punkaharjun luonnonsuojelualue. Hoidon ja käytön runkosuunnitelma.
- 7 / 1995 Vaisakon luonnonsuojelualue. Kasvillisuus 1991-1993.
- 8 / 1996 Vilppulan tutkimusalue. Hoito- ja käyttösuunnitelma 1996-2005.
- 9 / 1996 Liimanninkosken lehdon kasvillisuus.
- 10 / 1997 Metlan luonnonsuojelualueiden järjestyssäännöt.
- 11 / 1997 Kolin kansallispuiston ja Kolilta suojeltaviksi hankittujen alueiden runkosuunnitelma.
- 12 / 1998 Häädetkeitaan luonnonpuiston kasvillisuus 1996.
- 13 / 1998 Aulangon luonnonsuojelualue. Hoidon- ja käytön runkosuunnitelma. (Julkaisematon).
- 14 / 1998 Lapinjärven tutkimusalue. Hoito- ja käyttösuunnitelma 1997-2006.
- 15 / 1999 Punkaharjun luonnonsuojelualue. Luonnonhoitosuunnitelma.
- 16 / 1998 Pallas-Ounastunturin kansallispuisto. Hoito- ja käyttösuunnitelma 1998-2017. Management Plan. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 716, 1998.
- 17 / 1999 Pieksämäen metsäoppilaitoksen opetusmetsäsuunnitelma 1998 - 2007.
- 18 / 1999 Elämänmäen luonnonsuojelualueen kasvillisuus 1998.
- 19 / 2000 Aulankokeskus. Toimenpide-ehdotus Aulangon ja Hämeenlinnan suunnitellun kansallisen kaupunkipuiston luonto- ja toimintakeskuksen perustamiseksi.

METLA

Metsäntutkimuslaitos
Tutkimusmetsäpalvelut
PL 18, 01301 Vantaa
Puh. (90) 857 051

ISBN 951-40-1723-4
ISSN 1238-0830
